УДК 378.147

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-212-217

РОМАНИШИН Юлія Любомирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

МАГАС Божена Ярославівна,

магістр кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ШЕКЕТА Василь Іванович,

доктор технічних наук, доцент, професор кафедри інженерії програмного забезпечення, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено інтерпретацію результатів дослідження щодо визначення рівня навчально-професійної мотивації у студентів – майбутніх документознавців, інформаційних аналітиків Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Розглянуті загальні методи та способи формування навчально-професійної мотивації у студентів технічних ЗВО до успішної майбутньої професійної діяльності. Окреслені основні проблеми формування навчально-професійної мотивації студентів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: анкетування, документознавці, інформаційні аналітики, навчально-професійна мотивація, інформаційно-комунікаційні технології, технічні ЗВО.

Постановка проблеми. У сучасному постінформаційному суспільстві відбувається інтенсивна глобалізація та професіоналізація соціальних комунікацій. У даному аспекті, релевантна інформація є не тільки важливим але й цінним ресурсом в освіті, промисловості тощо. Сучасний рівень розвитку країни оцінюється рівнем її інформатизації, розвитком глобального електронного інформаційного-комунікаційного середовища, в якому якісно функціонують соціальні комунікації. Основною тенденцією інформаційної культури фахівців за напрямом підготовки 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є уміння працювати з постійно зростаючими традиційними та електронними інформаційними масивами інформації, уміння задовольняти інформаційні запити саме професійною релевантною інформацією та здійснювати інформаційне обслуговування інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб необхідною перманентною інформацією використовуючи сучасні засоби інформаційно-комунікаційних та Інтернет-технологій.

Реформаційні зміни, які торкнулися системи вищої освіти України відкривають нові можливості та форми для якісного задоволення освітніх потреб студентів, дають можливість підвищувати конкурентоспроможність студентів на професійному вітчизняному і міжнародному ринках праці. Професійно-орієнтований ринок праці перебуває у тісній взаємодії з ринком освіти, оскільки соціально орієнтований спосіб ведення виробництва й бізнесу передбачає якісно новий рівень навчально-професійної мотивації особистості. Це передбачає розвиток уміння брати відповідальність за результати свого навчання, професійного саморозвитку, трудової активності, що є ключовими умовами фахового і кар'єрного зростання майбутнього фахівця [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мотивації студентів у вищій школі є однією із головних проблем у педагогіці. Саме тому вона є об'єктом досліджень як вітчизняних, так і закордонних учених. Вивченням загальних основ мотивації студентів займалися такі вчені, як Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, А. Леонтьєв. Мотиваційному

аспекту навчання у вищій школі велику увагу приділяли у своїх дослідженнях С. Рубінштейн, Л. Божович, Г. Костюк, М. Алексеева, І. Синиця та інші. Проте, все ще залишаються недостатньо висвітленими питання формування навчально-професійної мотивації у навчальній підготовці саме інформаційних фахівців у технічних ЗВО.

Метою статті є аналіз результатів анкетування щодо розвитку навчально-професійної мотивації у майбутніх документознавців, інформаційних аналітиків та виокремлення прогалини у їх навчальній підготовці.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих завдань вищої школи є формування у студентів навчально-професійних мотивів до процесу навчання, вироблення в них потреби в добровільному, усвідомленому, а не примусовому опануванні нових навчальних та професійних знань, умінь і навичок. Якщо у студентів під час навчального процесу присутня навчально-професійна мотивація то їхня навчально-пізнавальна діяльність набуває інтенсивного, наполегливого, систематичного характеру. Студенти отримують задоволення від навчання, від отримання нових знань, яке викликає в них бажання працювати над навчальними завданнями, виявляти ініціативу, розвивати самостійні уміння та навички, створювати навколо себе творчу пізнавальну атмосферу [1-2; 5]. Вони демонструють готовність до успішної, результативної навчально-професійної діяльності.

Навчальна діяльність студента є нестандартною за цілями і завданнями, змістом, зовнішніми і внутрішніми умовами, проявами мотивації, станом особистості. За роки навчання у ЗВО знання поповнюються і збагачуються, тому студенти повинні мати мотивацію для того, щоб добровільно виявляти бажання отримати ці знання [4; 6]. На думку дослідниці М. В. Вовчик-Блакитної [3] домінуючими мотивами студентів молодших курсів є мотиви престижу (утвердження у статуті студента), пізнавальний інтерес та професійно-практичні мотиви, які з роками навчання поглиблюються та трансформуються на перше місце на старших курсах навчання [3-4].

Ставлення студента до свого навчання у ЗВО залежить, насамперед, від факторів вибору професії (спеціальності) і ставлення до самого процесу учіння. Позитивною мотивацією професійного вибору студента є такі його прояви: яскраво виражений інтерес до професії та бажання в майбутньому займатися саме цією професійною діяльністю [5]. Мотиви навчання є не тільки передумовою успішного професійного навчання студента, вони є також його наслідком. Мотиви формуються в навчальній діяльності, яку організовує викладач [2; 4]. Для цього викладач використовує активні методи навчання, а саме: ділові навчальні ігри, інтерактивну взаємодію, навчальний художній фільм тощо. Проте, самих старань викладача замало, у багатьох студентів вимоги до своєї навчально-професійної діяльності занижені, а процес засвоєння знань відбувається за принципом «запам'ятав – відтворив – забув».

Як зазначають дослідники С. Єрохін, Ю. Нікітін та І. Нікітіна, структурними компонентами професійної мотивації є мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливлює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [2]. Тобто, це мотиви, які спонукають до навчальної діяльності у ході якої студент ставить перед собою мету навчання, засоби які допомагають регулювати і контролювати отримані знання та навички, а також мотиви які спрямовані на реалізацію навчальної мети.

Науковець О. Бандурка акцентує увагу на трьох компонентах, які забезпечують продуктивне університетське навчання, а саме: наявність студента; наявність науково-педагогічного складу; належна матеріально-технічна база. Окрім цього, необхідно враховувати четверту складову – бажання студента навчатися, його добровільну мотивацію до навчання [1].

Навчально-професійна мотивація спонукає студентів до оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, становлення активної життєвої позиції, готовність до самопізнання, уміння організовувати власну діяльність, формування цілей на самоосвіту тощо.

Нами було проведено дослідження у формі анкетування щодо визначення сформованості навчально-професійної мотивації у майбутніх документознавців, інформаційних аналітиків Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Перелік питань анкети сформували на основі вивчення наукових джерел [6-7]. Анкету створили за допомогою інструментів GoogleDocs, а саме – GoogleФорми. Вибірку склали 80 студентів-документознавців, інформаційних аналітиків 1-6 курсів навчання за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна

та архівна справа» спеціалізації «Документознавство та інформаційна діяльність». Анкетування проводили в соціальній мережі Facebook, анкету розмістили в тематичній спільноті – «Документознавці ІФНТУНГ» (<https://www.facebook.com/groups/829571313821356/>). Анкета містила вісім запитань. Більшість питань були закритого типу, а саме альтернативні багатоваріантні питання, тобто такі, які пропонують варіанти відповідей серед яких потрібно вибрати одну. Одне питання було відкритого типу, яке передбачає дати розгорнуту відповідь. Також, є питання напівзакритого типу, тобто у формі поєднання закритого питання із відкритим. Якщо студент не знаходить потрібної відповіді серед запропонованих варіантів, він може дати свою розгорнуту відповідь.

Проаналізуємо результати анкетування.

Здійснивши аналіз аналітичної вибірки, яка була сформована «Google Формами», можна сказати, що на питання *«Чи розумієте Ви значущість Вашої майбутньої професії та сфери діяльності для сучасного суспільства?»* відповіді студентів розподілилися наступним чином: 81,1% респондентів загалом розуміють значущість майбутнього фаху в сучасному суспільстві; 12,5% опитаних важко відповісти на поставлене запитання; 6,3% студентів зазначають, що швидше не розуміють, аніж розуміють в чому полягає суть майбутньої професії. Варто відзначити, що серед опитаних не має студентів, які взагалі не розуміють призначення свого фаху в суспільстві. Виходячи із отриманих результатів можемо зробити висновок, що більшість студентів керуються такими мотивами як: пізнавальні, які проявляються у пробудженні пізнавальних інтересів до майбутньої професії та реалізуються через отримання задоволення від самого процесу пізнання і його результатів; професійно-ціннісні, які відображають прагнення студентів отримати ґрунтовну професійну підготовку для ефективної діяльності в різних сферах.

Виявили бажання працювати за обраною спеціальністю (*«Чи бажаєте Ви працювати за обраною спеціальністю?»*) 78,8% майбутніх документознавців, інформаційних аналітиків, проте 21,3% опитаних не прагнуть працювати за фахом. Такий результат ми можемо пояснити тим, що в опитуванні брали участь і студенти молодших (1-2) курсів навчання, в яких тільки починає формуватися навчально-професійна мотивація, і які ще недокінця розуміють зміст обраної спеціальності та напрями майбутньої професійної діяльності.

Професійна мотивація студентів формується під час вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, на яких відбувається наближення студентів до середовища професійно-практичної діяльності. Тому, для нашого дослідження важливим є питання, яке значення мають для студентів знання з професійно-орієнтованих дисциплін (*«Яке значення мають для Вас знання з професійно-орієнтованих дисциплін у плані підготовки до майбутньої професії?»*). Для 28,7% опитаних знання із професійно-орієнтованих дисциплін має дуже велике значення у ході навчання та є ключовим фактором успішного професійного майбутнього. 51,2% – зазначають, що такі знання мають велике значення і вони приділяють багато часу на їх вивчення. 17,5% респондентів вважають, що професійно-орієнтовані знання мають недостатнє значення для майбутньої професійної діяльності, і 2,5% зазначили, що такі знання не мають майже ніякого значення у навчальній підготовці. Бачимо, що загалом, у 79,9% студентів наявна внутрішня мотивація, яка базується на особистісно-професійному потенціалі та цілях студентів, які вони ставлять під час навчання до вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Навчаючись за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» 46,3% опитаних (*«Навчаючись за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» чи задумувалися Ви про зміну фаху (або спеціальності)»*) зазначили, що задумувалися про зміну фаху, 15% – поки, що вагається, 41,3% респондентів не задумувалися і не мають наміру змінювати обраний фах. Такі результати можемо пояснити тим, що ставлення, розуміння та відношення студентів до майбутньої професії у ході навчальної діяльності у ЗВО змінюється та наповнюється професійним змістом. Бачимо, що у студентів молодших курсів (46,3%) навчання на даний момент недокінця сформувалася навчально-професійна мотивація та розуміння майбутньої професії. Проте студенти старших курсів (41,3%) відносяться до навчання як до засобу досягнення професійних цілей, що є ключовим аспектом формування навчально-професійної мотивації майбутньої практичної діяльності.

Оскільки професійна діяльність документознавців, інформаційних аналітиків тісно пов'язана із використанням професійних ІКТ у своїй діяльності, ми вирішили дізнатися чи готові

студенти використовувати набуті знання та практичні навички з ІКТ у навчанні та майбутній професійній діяльності («*Чи готові ви використовувати набуті знання та практичні навички з ІКТ у навчанні та майбутній професійній діяльності?*»). Результати показали, що 56,3% опитаних готові використовувати знання та навички з ІКТ у майбутній професійній діяльності, 40% респондентів, зазначили, що можливо будуть їх використовувати в залежності від майбутнього працевлаштування. 2,5% не бачать необхідності у їх практичному застосуванні, і тільки 1,3% студентів дали негативну відповідь на це питання. Професійна мотивація в студентів починає активно формуватися на 3-4 курсах навчання, коли поглиблено вивчаються професійно-орієнтовані дисципліни та студенти проходять навчально-виробничі практики, де занурюючись у професійне середовище бачать практичне застосування та реалізацію набутих практичних умінь та навичок з ІКТ.

На питання «*Як Ви вважаєте, чи достатній рівень у Вас підготовки до використання ІКТ у майбутній професійній діяльності?*» 40% студентів вважають, що у них задовільний рівень підготовки до використання ІКТ у майбутній професійній діяльності і все, що буде необхідно вони вивчать безпосередньо на місці праці. 25% опитаних зазначають, що володіють тільки загальними програмними продуктами. 21,3% визначаються свій рівень підготовки, як достатній для навчального процесу, але недостатній для майбутньої професійної діяльності. І тільки у 13,8% респондентів, згідно анкетування, достатній рівень підготовки.

На питання «*Які основні труднощі Ви можете зустріти на роботі за фахом?*» відповіді респондентів розподілилися наступним чином:

- 46,3% опитаних зазначили, що основні труднощі на роботі за фахом будуть пов'язані із неналежним рівнем оплати праці;
- 33,8% – вважають, що труднощі будуть пов'язані із недостатнім рівнем знань, умінь та навичок із професійно-орієнтованих дисциплін;
- 11,3% – до труднощів відносять недостатньо сформовані уміння та навички самостійної роботи;
- 8,8% студентів відзначають, що проблемою буде невміння використовувати можливості ІКТ для вирішення професійних завдань.

На питання, у якому потрібно вказати сферу діяльності та вид занять, якими хотіли б займатися студенти після здобуття вищої освіти («*Вкажіть сферу діяльності та вид занять, якими Ви хотіли б займатися після здобуття вищої освіти?*») відповіді студентів розподілилися наступним чином: сфера надання інформаційних послуг – 22% студентів; інформаційно-аналітичний та проектний менеджмент – 10% студентів; бібліотечна сфера – 8% студентів; інформаційний маркетинг та реклама – 7%; ІТ-сфера – 6%; журналістика – 3%; інформаційна діяльність у нафтогазовій сфері – 2%; туристична діяльність – 2%; державна служба – 2%; не визначилися з вибором сфери майбутньої професійної діяльності – 18% респондентів.

Можемо зробити висновок, що обрані сфери діяльності тісно пов'язані зі спеціальністю де навчаються студенти. Бачимо, що досить добре професійна мотивація сформована у магістрів та бакалаврів 4 року навчання, коли вивчаються професійно-орієнтовані дисципліни та здійснюється практика. У студентів молодших курсів професійна мотивація починає формуватися і перебуває на задовільному та доброму рівнях.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Отже, для формування навчально-професійної мотивації у студентів технічних ЗВО необхідно проводити спеціалізацію з другого курсу навчання, і надалі вводити в навчальний процес підготовки практично-орієнтовані спецкурси, у томі числі Web-базовані, підсилювати практичну спрямованість підготовки студентів, проводити тренінги професійної майстерності тощо.

Подальших досліджень потребують питання формування професійної готовності майбутніх документознавців, інформаційних аналітиків до роботи в сучасних професійних інформаційних середовищах соціальних комунікацій використовуючи засоби новітніх інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. Про сьогодення вищої освіти в Україні. Вища школа. 2011. № 9. С. 7–15.

2. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. Юридична наука. 2011. №1. С. 20–28.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2002. 512 с.
4. Кольчигіна А. В. Специфіка навчальної мотивації студентів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 46–50.
5. Професійно-навчальна мотивація студентів. Лабораторія психологічної служби ТНЕУ. URL: <http://www.tneu.edu.ua/student-life/laboratory-psychological-services/9998-profesiino-navchalna-motyvacii-studentiv.html> (дата звернення: 10.01.2019).
6. Романишин Ю. Л. Формування мотиваційного компонента в майбутніх документознавців-менеджерів шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. Вип. 5 (155). Ч. II. С. 226–230.
7. Романишин Ю. Л. Методичні вказівки для контролю знань з інформаційно-комунікаційних технологій. Івано-Франківськ, 2009. 70 с.

References

1. Bandurka, O. (2011). *Pro sohodennia vyshchoi osvity v Ukraini [About the Higher Education in Ukraine]*. Vyshcha shkola, 9, 7-15 [in Ukrainian].
2. Yerokhin, S.A. (2011). *Kontseptsiia profesiinoi motyvatsii studentiv yak faktor konkurentnosti na rynku pratsi [Concept of professional motivation of students as a factor of competitiveness in the labor market]*. Yurydychna Nauka, 1, 20-28 [in Ukrainian].
3. Ilin, E.P. (2002). *Motivatsiya i motivy [Motivation and motives]*. Sankt-Peterburg, Piter [in Russian].
4. Kolchigina, A.V. (2018). *Spetsyfika navchalnoi motyvatsii studentiv [Peculiarities of student's training motivation]*. Naukovy visnykh Khersonskoho derzhavnoho universytetu, (Vols. 2), (pp. 46-50) [in Ukrainian].
5. *Profesiino-navchalna motyvatsiia studentiv. Laboratoriia Psykholohichnoi Sluzhby TNEU [Professional training motivation of students. Laboratory of Psychological Service of TNEU]*. (n.d.). www.tneu.edu.ua. Retrieved from <http://www.tneu.edu.ua/student-life/laboratory-psychological-services/9998-profesiino-navchalna-motyvacii-studentiv.html> [in Ukrainian].
6. Romanyshyn, Y.L. (2009). *Formuvannia motyvatsiinoho komponenta v maibutnikh dokumentoznavtsiv-menedzheriv shliakhom vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii (IKT) [Forming the motivational component of future records information managers using the information and communication technologies (IKT)]*. Naukovi Pratsi. Serii: Pedagogika psykholohiia i sotsiolohiia. Donetsk. DVNZ "DonNTU", issue 5 (155), part II, 226-230 [in Ukrainian].
7. Romanyshyn, Y.L. (2009). *Metodychni vkazivky dlia kontroliu znan z informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Methodical instructions on controlling the knowledge of information and communication technologies]*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

ROMANYSHYN Yulia, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Records Information Management Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;

MAGAS Bozhena, Master of Records Information Management Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;

SHEKETA Vasyl, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor of Software Engineering Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

FORMING TRAINING-PROFESSIONAL MOTIVATION OF STUDENTS IN TECHNICAL UNIVERSITIES

Abstract. In the article the interpretation of research results is carried out in relation to determine the level of training-professional motivation of students – future records information managers, information analysts of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (IFNTUOG). There are considered the general methods of forming of students' training-professional motivation of technical universities for successful future professional activity. The basic problems of forming training-professional motivations of students are outlined.

The modern level of society development is estimated by the level of its informatization, development of global digital information and communication environment, in which social communications function qualitative. The main trend of the information culture of specialists of the training direction 029 "Information, Library and Archival Affairs" is the ability to work with constantly increasing traditional and digital information arrays, the ability to satisfy information requests with the most relevant professional information and to provide information services to the information needs of individuals and legal entities with the necessary permanent information using

modern means of information, communication and Internet technologies. The problem of the development and forming the information culture of future informational specialists is extremely relevant in the system of studying students in technical universities. Information culture is formed under the influence of trends and directions of modern society, the latest social communications, innovative information and communication technologies that operate in a professional digital information environment.

The purpose of the article is to analyze the results of the questionnaire of the forming the training-professional motivation in future records information managers, information analysts and to highlight shortcomings in their training.

One of the important tasks of a high school is forming training-professional motives of students in the process of teaching, developing their needs for voluntary, conscious, informed, and unforced studying of new training and professional knowledge, skills and abilities. If students during their studying in universities are training-professional motivated then their training-cognitive activity acquires intensive, persistent, systematic character.

We conducted the research in the form of a questionnaire on determining the forming training-professional motivation of future records information managers, information analysts of IFNTUOG. The results of our research showed that training-professional motivation is sufficiently well-formed in masters and bachelors of the 4-th year study when the professionally-oriented disciplines are studied and training practices are carried out. For junior students the training-professional motivation begins to be formed and now is at the satisfactory and good levels.

So, for the forming the training-professional motivation of students in technical universities it is necessary to have professional specialization beginning from the second course of study, continue to introduce practical courses (including web-based ones) in learning process, to strengthen the practical orientation of students' training, to conduct professional training courses, etc.

Key words: *questionnaires, records information managers, information analysts, training-professional motivation, information and communication technologies, technical universities.*

*Одержано редакцією: 24.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 05.03.2019 р.*